

Editorial

Am întrerupt seria publicării cauzelor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, favorizând o hotărâre a Curții Europene de Justiție. Cauza judecată la 17 decembrie 2020 în Marea Cameră, privind protecția animalelor în momentul uciderii face parte desigur din categoria hotărârilor juridice din domeniul drepturilor omului întrucât implică exercițiul libertății de gândire, conștiință și religie. Totuși, promovarea acestei cauze de către NRDO reflectă preocuparea revistei pentru drepturile animalelor sau, în termeni „clasici”, preocuparea față de evitarea cruzimii față de animale. În această privință, confruntările dintre pretențiile oamenilor și suferința animalelor au fost constant în defavoarea ultimelor.

Tema de fond, a salvării de la tratarea cu cruzime a unor ființe capabile să sufere,¹ se pierde cel mai des în umbra controverselor omeneste. Exemplară, din acest unghi, a fost *Cauza Peta Deutschland c. Germania* (Hotărârea din 8 noiembrie 2012), când o organizație de protecție a animalelor a lansat campania publicitară cu titlul „Holocaustul în fărura dumneavoastră”. Mijlocul principal al organizatorilor consta în expunerea unor afișe care propuneau paralele: o fotografie cu prizonieri din lagărele de concentrare, alături, imaginea unor animale înghesuite, crescute în ferme de exploatare; o fotografie cu prizonieri goi și vlăguiți, dintr-un lagăr de concentrare, însoțită de imaginea unei turme înfometate; fotografia unor grămezi de cadavre umane, alături de imaginea unor porci uciși, sub titlul „umiliința finală”. Inițiată în Statele Unite, ajunsă în Germania, campania a fost întâmpinată cu o acțiune în justiție împotriva organizatorilor depusă de trei supraviețuitori ai Holocaustului. Aceștia au considerat campania drept ofensatoare la adresa demnității lor umane și încălcând dreptul la imagine al persoanelor decedate. Au cerut scoaterea din spațiul public al afișelor.

Deși „Nu exista nici un indiciu că principalul obiectiv al asociației petente ar fi fost acela de a degrada victimele Holocaustului, afișele urmărind, în mod evident, să critice condițiile în care erau ținute animalele și să încurajeze spectatorul să reflecteze asupra acestor condiții” (opinia Curții Regionale), campania inițiată de Peta Deutschland a fost interzisă în Germania.² Curtea Europeană a Drepturilor Omului a apreciat că ordinele de suspendare a expunerii afișelor pronunțate împotriva asociației Peta Deutschland „reprezintă mijloace proporționale de protejare a drepturilor reclamanților”.

În dezbaterea instanțelor, niciun judecător nu a părut interesat de tema de fond, al suferinței animalelor. Desigur, judecătorii naționali și europeni erau gardienii unor norme care stipulează drepturile oamenilor, nu ale animalelor. Însă prin sublinierea mizei pe

1 Merită invocat Jeremy Bentham: „Întrebarea nu este, Pot să raționeze (animalele)? Și nici, Pot vorbi?, Ci, Pot suferi?”

2 Inclusiv Curtea Constituțională Federală și-a exprimat dubiile cu privire la violarea demnității umane a persoanelor din fotografii (Diana Olar, „Cauzele Cauzele Erla Hlynsdóttir c. Islanda și Peta Deutschland c. Germania”, *Noua Recistă de Drepturile Omului* nr. 4, 2012, pct. 11, p. 105 - http://www.revistadrepturileomului.ro/assets/docs/2012_4/NRDO%202012_4_olar.pdf).

care o avea campania desfășurată de Peta Deutschland s-ar fi scos în evidență caracterul sofistic al argumentelor care au hrănit acțiunile în justiție și răspunsul (pozitiv) le ele. Fotografiiile expuse nu făceau decât să reafirme tragismul suferințelor îndurate de victimele Holocaustului. Dezbaterea a făcut abstracție de o spunere memorabilă a lui Theodor Adorno: „Auschwitz începe oriunde cineva se uită la un abator și gândește: sunt doar animale”. Grija și respectul față de animale întăresc grija și respectul față de oameni. De la moartea lui Adorno, un număr considerabil de studii au confirmat corelația strânsă între atitudinea față de animale și cea față de oameni.

Spre deosebire de Curtea Europeană de Drepturile Omului, Curtea de Justiție a UE (CJUE) veghează și asupra sortii animalelor, ca urmare a avut de invocat Regulamentul (CE) nr. 1099/2009 al Consiliului din 24 septembrie 2009 privind protecția animalelor în momentul uciderii. „Uciderea animalelor le poate cauza durere, chin, frică sau alte forme de suferință chiar și în cazul aplicării celor mai bune condiții tehnice disponibile” amintesc în cauza discutată judecătorii europeni. Imperativul acestui Regulament și mai general, al fundamentelor Uniunii Europene,³ a putut fi pus față în față cu exercițiul libertății de religie al celor care susțin tradiții alimentare refuzând asomarea animalelor înainte de sacrificare.

Hotărârea CJUE din 17 decembrie 2020 nu introduce standarde superioare celor existente în privința protecției animalelor în momentul uciderii lor. Ce realizează nu este însă minor. Hotărârea dă legitimitate statelor – sau regiunilor când acestea au astfel de competențe – de a impune un tip de asomare compatibilă cu tradițiile religioase care exclud consumul animalelor moarte altfel decât prin sângerare.⁴ O astfel de metodă este electronarcoza, în urma căreia animalul, în cazul în care nu este înjunghiat între timp, își recapătă rapid conștiința și nu resimte niciun efect negativ (asomare reversibilă).

La 7 iulie 2017, Flandra a adoptat un Decret de modificare a vechii legislații (intrat în vigoare la 1 ianuarie 2019) care excepta de la asomare animalele sacrificate conform tradiției religioase. Decretul a impus „măcar” asomarea reversibilă. Împotriva acestui decret au depus plângere organizații evreiești și musulmane, deschizând un proces care a ajuns la Marea Cameră a CJUE.

Judecătorii europeni au subliniat că Flandra acordă o mare importanță bunăstării animalelor și interzice ca urmare orice suferință animală evitabilă. Există un consens științific asupra faptului că asomarea este optimă pentru a reduce suferința animalului în momentul uciderii. Electronarcoza nu afectează negativ sângerarea. În cazul în care animalul este înjunghiat, decesul său este cauzat de hemoragie.

Regulamentul nr. 1099/2009 lasă un anumit grad de subsidiaritate fiecărui stat membru în materia sacrificării religioase, deci permite norme naționale destinate asigurării unei protecții mai extinse a animalelor în momentul uciderii. Neputând determina moartea animalului, asomarea reversibilă, neletală, cu ocazia practicării sacrificării religioase constituie o măsură proporțională care conciliază motivațiile religioase și bunăstarea

3 „Bunăstarea animalelor constituie o valoare [a Uniunii Europene] consacrată prin Protocolul (nr. 33) privind protecția și bunăstarea animalelor anexat la Tratatul [CE]” - din Hotărârea Marii Camere a CJUE din 17 decembrie 2020.

4 Riturile religioase iudaic și islamic impun ca animalul să se golească la maximum de sânge.

---

animalelor. Esența Hotărârii CJUE din 17 decembrie 2020 este că „obligația de a recurge la electronarcoză pentru sacrificările realizate potrivit unor metode speciale impuse de rituri religioase nu aduce, așadar, atingere în mod disproporționat libertății de religie”.

Judecătorii europeni au avut și un gând pentru viitor. Ei apreciază că societățile democratice contemporane acordă bunăstării animalelor o importanță sporită de un anumit număr de ani. Poate, „având în vedere evoluția societății, să fie luată în considerare [bunăstarea animalelor] mai mult în cadrul sacrificării religioase...”.

Aceasta ar fi calea pasivă, de lungă durată. Cea activă și în același timp realistă ar fi să interpretăm sacrificarea cu cruzime a animalelor drept o rană adusă unor oameni și deci contrară demnității lor – cum și este. Ar fi un motiv cu putere juridică de limitare a exercițiului libertății religioase în legătură cu sacrificarea animalelor. Am face astfel conjuncția cu o veche tradiție intelectuală europeană. Am reveni la Kant, care refuza cruzimea față de animale pentru răul făcut prin el oamenilor. Am reîntâlni ethosul mai puțin antropocentric al lui Leonardo da Vinci: „Va veni vremea când bărbații vor privi uciderea animalelor așa cum se uită acum la uciderea oamenilor”.

NRDO